

SVOBODA TVÁŘÍ V TVÁŘ SOUDOBÉ PRÁVNÍ REGULACI A DEREGULACI

PAVEL MARŠÁLEK*

ÚVOD

V soudobé právní vědě převládá názor, že jedním z hlavních úkolů právního státu je garantovat všem rovným způsobem svobodu v právním smyslu, tj. sféru zbavenou donucení (státního, popř. i jiného). Shoda vládne v tom, že tento cíl je realizovatelný jen pomocí práva, právní regulace. Toto je správná představa. Právo vymezuje každému prostor jeho svobody tím, že upravuje, jaká práva a povinnosti mu přísluší, stanoví meze státního donucení k plnění předepsaných povinností a chrání každého před nelegálním donucením ze strany ostatních.¹

Mohlo by se tedy na první pohled zdát, že čím větší bude právní regulace společenských vztahů, tím lépe bude svoboda zajištěna, resp. bude tato svoboda větší. Ve skutečnosti však jde o politováníhodný omyl. Vztah právní regulace a míry svobody je komplikovaný a plný antinomií. Rozhodně se nejedná o vztah přímé úměrnosti.

Právě rozpornostem vztahu svobody a právní regulace budou věnovány následující řádky. Pokusím se zodpovědět otázku, jak velká má být právní regulace, aby byla svoboda garantována a ne ničena. Poukážu i na trendy v soudobém právu, které svobodu omezují nebo i negují. Na závěr se zastavím u ideje deregulace prosazované zejména neoliberaly a ekonomickou analýzou práva.

I.

Dříve než se dostanu k meritu věci, je třeba učinit několik poznámek k funkcím práva ve společnosti a povaze právní regulace.² Právo plní ve společnosti řadu významných funkcí odvoditelných z jeho hlavního účelu, jímž je zachování lidského rodu. Jeho nejdůležitějším posláním je úkol regulovat společenské vztahy, sladovat svobodu jednoho se svobodou druhého a zájmy celku a tím předcházet entropii (tedy

* Autor působí jako docent na katedře teorie práva a právních učení Právnické fakulty UK.

¹ Viz BOGUSZAK, J. – ČAPEK, J. – GERLOCH, A.: *Teorie práva*. Praha, 2003, s. 209 an.

² K tomu více REHBINDER, M.: *Rechtssociologie*. Berlin – New York, 1993, s. 141 an.

funkce regulativní). Právo v důsledku toho vystupuje jako řádový činitel, nástroj sociální kontroly a disciplinace, popř. i sociální změny.

Regulativní funkce práva se projevuje především ve třech směrech. Právo v první řadě upravuje sociální interakci (např. smluvní právo). Kromě toho řeší zájmovou kolizi a z ní plynoucí konflikty (primárně v právních předpisech, sekundárně při rozhodování sporů). Právo také eliminuje některé sociální deviace (typicky kriminalitu), resp. jim pomáhá předcházet.

Podstatou právní regulace je ochrana určitých hodnot (např. svoboda), statků (např. životní prostředí), osob a jejich potřeb a zájmů (např. slabí v lidské společnosti). K regulaci dochází prostřednictvím právních norem, které selektují žádoucí (dovolené) a nežádoucí (nedovolené) chování subjektů práva. Cílem právní regulace je zajištění bezporuchového chodu společnosti a společenské integrity.

Samotný vztah svobody a právní regulace je dvojnásobný. Právo, aby bylo právem, musí lidem garantovat rovnou svobodu, zároveň však musí tuto svobodu do určité míry (opět rovně) restringovat, aby se nezvrhla ve „svobodu pro vlky“ či v anarchii.³ Vynést v této záležitosti nějaký univerzálně a nadčasově platný soud je však téměř nemožné. Názor na to, co považovat za svobodu, se totiž v průběhu dějin měnil a také na různých místech byl rozdílný. Přesto se ale o určení této míry pokusím.

Svobodě nesvědčí, když právo konzervuje staré řády, brání se pokroku, extrémně rozděluje lidi (např. do kast) a činí tak svobodu vyhrazenou jen pro někoho (nerovnost svobody nebo ve svobodě). Svoboda je popřena, když právo udržuje konflikty a násilí ve společnosti, když se z práva stává nástroj útlaku a represe, stejně jako když právo extrémně posiluje moc státu. Ne nadarmo bývají takové případy označovány za dys-funkce práva.⁴

Svobodu destruuje nedostatek i přemíra právní regulace. Neexistence právní úpravy společenských vztahů může zakládat zmíněnou „svobodu pro vlky“ či až chaos, v podstatě nesvobodu pro všechny. To je v rozporu s obecně akceptovaným právně-politickým požadavkem legality v širším smyslu, který patří k definičním znakům právního státu. Nadbytek právní regulace bývá také pravidelně na úkor lidské svobody, a tak je i lidmi přijímán – jako zvláště či administrativní šikana.

Bariéry proti odstranění svobody představují dnes základní práva a svobody se všemi jejich zárukami a z institucionálního hlediska výstavba státu na bázi dělby moci. Na stanovení limitů základních práv a svobod, přiznaných ústavou a mezinárodním právem, se podílí na jedné straně zákonodárce, na druhé pak ústavní a mezinárodní soudnictví. Tato práva a svobody mohou být omezena jen zákonem, a to z důvodu veřejného zájmu, nebo když je to nezbytné pro výkon jiných těchto práv a svobod. Musí být při tom šetřeno jejich podstaty a smyslu.⁵

³ O tom HOLLÄNDER, P.: *Základy všeobecné státovědy*. Plzeň, 2009, s. 62 an.

⁴ VEČEŘA, M. – URBANOVÁ, M.: *Sociologie práva*. Plzeň, 2006, s. 270 an.

⁵ GERLOCH, A.: *Teorie práva*. Plzeň, 2004, s. 224 an.

II.

Právo není jediným regulátorem společenských vztahů. Právo je součástí systému normativní regulace. Ten tvoří regulace právní, paraprávní (interní, autonomní) a neprávní (zejména morální a náboženská).⁶

V moderní době se právo stalo v zemích našeho kulturního okruhu univerzálním a nejdůležitějším normativním systémem, který je doplňován paraprávními normami (zvláště roste význam norem tzv. *private governance*).⁷ Morální a náboženské normy ztratily svoji obecnou platnost. Zasloužilo se o to zejména prosazení individuální svobody, která destruovala řadu morálních a náboženských tabu. Mírou správného a nesprávného se stal člověk. V současné době relativizuje morální a náboženské příkazy nápor multikulturalismu. Ten ukazuje, jak úzce jsou spojeny morální a náboženské direktivy s etnicitou a náboženskou vírou.⁸

I když prosazení individuální svobody učinilo z práva nejdůležitější normativní systém, o její místo v právu se vede spor. Jde v něm o to, jak daleko má právo ingerovat do společenských vztahů. Ve společnosti se střetávají stoupenci liberálních přístupů s konzervativci a socialisty. Liberálně smýšlející občané preferují svobodu a požadují minimální právní regulaci. Odmítají, že by právo mělo vynucovat společenskou morálku a omezovat nad míru nezbytně nutnou. Naproti tomu konzervativci vidí v právu nástroj k zajištění řádu a společenské integrity. Staví se za prosazování morálních zásad pomocí práva. Často na úkor svobody. Socialisté pak počítají s právní reglementací jako s instrumentem výstavby sociálního státu. Svobodu omezují ve prospěch dosahování rovnosti. Oporu obě posledně jmenované skupiny mnohdy nalézají v legislativním optimismu – tj. v chybném přesvědčení, že už přijetím právního předpisu je jakýkoli společenský problém vyřešen.⁹

Tento spor je ve společnosti trvale přítomen, jak je patrné z diskuzí o regulaci ekonomiky, o právní úpravě postavení homosexuálů, potratů, euthanasie, umělého oplodňování a genetických pokusů, prostituce, pornografie, užívání drog a kouření. Jeho výsledek se mění nejednou podle toho, která orientace získá větší zastoupení v parlamentech. Snáze se dohodnou liberálové s konzervativci jen ohledně právní deregulace trhu. O to větší odpor však vzbuzují jejich plány mezi socialisty.¹⁰

Diskuzi o uplatnění svobody v právu aktualizuje i nápor multikulturalismu. Příslušníci početných národnostních menšin, které se postupně vytvořily v mnoha vyspělých zemích v důsledku přistěhovalectví, často odmítají akceptovat liberální a nenáboženský základ práva hostitelské země a místo toho se pokoušejí zavádět právo země svého původu. Nezřídka se snaží i dosáhnout personalit práva. Využívají k tomu široké míry svobod garantovaných v právu svého nového domova a antidiskriminační legislativu.

⁶ Srov. WIATR, J.: *Společnost. Úvod do systematické sociologie*. Praha, 1968, s. 31 an.

⁷ VEČEŘA, M. – GERLOCH, A. – SCHLOSSER, H. et al.: *Teória práva*. Žilina, 2008, s. 154.

⁸ O multikulturalismu viz HEYWOOD, A.: *Politologie*. Praha, 2004, s. 141 an.

⁹ Podrobněji k tomu MARŠÁLEK, P.: *Právo a společnost*. Praha, 2008, s. 34 an., 83 an., 101 an.

¹⁰ Tamtéž. V některých záležitostech můžeme zaznamenat tendenci k liberalizaci (např. přípuštění sňatků či registrovaného partnerství homosexuálů), ohledně jiných problémů dominuje konzervativní řešení (např. zákazy euthanasie), někdy je praxe značně pestrá (to se týká např. úpravy prostituce).

Tento jejich postoj je projevem nechuti se integrovat, která trvá i v dalších generacích přistěhovalců a mnohdy se ještě stupňuje.¹¹

Právo jednotlivých zemí na tyto trendy reaguje různě. Vše závisí především na velikosti snahy přistěhovalce asimilovat nebo naopak chránit jejich kulturní diverzitu. První řešení se uplatňuje v USA, druhé v Evropě (zde se nerado ustupuje pouze ze zásady laického charakteru veřejného prostoru).¹²

Jako problematické se v současnosti jeví hledání rovnováhy mezi v kolizi stojícími základními právy a svobodami, které vyjadřují různé aspekty svobody. Zásahu na tom má hlavně akulturace kontinentálních právních řádů angloamerickým právem a pokusy zavádět komparativní přístup při interpretaci a aplikaci práva. S tímto problémem se potýkají jak zákonodárné sbory, tak ústavní (resp. i mezinárodní) soudy. Vodítkem pro řešení takových případů se stal princip proporcionality (přiměřenosti), vytvořený a rozvinutý německým Spolkovým ústavním soudem. Jeho podstatu pregnantně vystihl J. Wintr:

Lze jej formulovat jako příkaz veřejné moci, aby zasahovala do ústavně chráněných právních pozic (zejména základních práv a svobod občanů) jen v nezbytných případech a za použití jen takových prostředků nezbytných k dosažení cíle, které představují nejmenší zásah do ústavně chráněné právní pozice.¹³

V souladu s tímto principem pak ústavní soudy zkoumají ústavnost omezení jednoho základního práva (svobody) ve prospěch jiného na základě tří kritérií: vhodnost (zda omezení jednoho práva posílí ochranu jiného práva), potřebnost (zda má omezující zásah alternativu neomezující nebo méně omezující jiné základní právo) a přiměřenost (porovnání obou v kolizi stojících práv vzhledem k omezujícímu zásahu a odpověď na otázku, zda nedošlo k dotčení samotné podstaty omezeného práva).¹⁴

III.

Právní myšlení ovládala tradičně představa o všudypřítomnosti a někdy i všemocnosti práva (idea panjurismu). Tento přístup k právu kulminoval v mnoha ohledech v totalitních režimech. Zde bylo právo využíváno jako nástroj k přestavbě společnosti a k potírání nepřátel nových pořádků (čili zneužito jako prostředek sociálního inženýrství a represe) a došlo k naprostému potlačení svobody.¹⁵

Teorie a praxe soudobých liberálních demokracií tento extremismus odmítá. Pro tyto systémy a jejich právo má svoboda axiomatický význam. Právo chrání lidskou

¹¹ Viz HEYWOOD, *Politologie*, s. 141 an.

¹² BOBEK, M. – BOUČKOVÁ, P. – KÜHN, Z.: *Rovnost a diskriminace*. Praha, 2007, s. 6, 283 an.

¹³ WINTR, J.: *Principy českého ústavního práva*. Praha, 2006, s. 107.

¹⁴ Detailně HOLLÄNDER, P.: *Ústavněprávní argumentace*. Praha, 2003, s. 53 an., 73 an. Nejnověji ONDŘEJEK, P.: *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha, 2012.

¹⁵ Viz např. MARŠÁLEK, P.: *Zákon v nacionálně socialistickém státě*. In: GERLOCH, A. – MARŠÁLEK, P. (eds.): *Zákon v kontinentálním právu*. Praha, 2005.

svobodu a omezuje ji jen ve společensky nezbytných případech – z důvodu veřejného zájmu a pro zajištění rovné svobody všech. Fyzickým a právníckým osobám je podle zásady legální licence dovoleno vše, co jim není zákonem zakázáno (explicitně nebo implicitně). Orgány veřejné moci mohou konat jen na základě, v mezích a způsobem, který stanoví zákon, tj. v mezích své pravomoci a kompetence (zásada enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí). Z teorie do praxe se prosadila zásada přiměřeného užívání práva, která se pokouší předejít nadměrné regulaci právem a nerespektování přirozených mezí použitelnosti práva.¹⁶

I když je svoboda v liberálních demokraciích značná a její regulace právem přiměřená, objevuje se tu často volání po deregulaci. Vystupují s ním četní neoliberálové a stoupenci ekonomické analýzy práva.

Neoliberálové žádají především deregulaci výroby a trhu. Slibují si od toho zvýšení výkonnosti ekonomiky. Právní regulace podle nich jen zvyšuje náklady ekonomické činnosti, spravedlnost, v první řadě sociální, jim připadá drahá. Ne všichni neoliberálové však zastávají takto radikální stanovisko. Umírněný proud neoliberalismu hlásá nezbytnost kvalitního institucionálního rámce pro výrobu i trh, k němuž řadí i právo. Vedle ekonomické svobody a hlediska efektivnosti připomínají i spravedlnost.¹⁷

Neoliberalismus většinou preferuje spontánní řád před řádem právním. Mezi jeho představiteli je řada kritiků legislativy. Tu považují za nepřítele svobody i právní jistoty. Svobodě škodí expanze právních předpisů. Právní jistotě je na újmu labilita legislativy. Podle některých neoliberálů zákony v moderní době vytlačily právo. S jejich dominancí nastal právní boj všech proti všem, kde sílu spontánně vznikajícího práva nahradilo právo silnějších: organizovanějších, bohatších, vzdělanějších. Dle nich také legislativa odpovídá více systému řízeného hospodářství, tržní hospodářství si žádá prameny jiné – např. soudcovské právo.¹⁸

Ekonomická analýza práva, k jejímž stoupencům patří mnoho neoliberálně orientovaných myslitelů, se snaží právo podřizovat ekonomickým kalkulům a metodologií. Právo vysvětluje pomocí systému ekonomických kategorií, zdůrazňuje přitom jeho ekonomickou povahu. Je pro ni funkcí ekonomiky a tu pak zpětně ovlivňuje. Lidé maximalizují svůj užitek, počínají si racionálně a egoisticky (*homo oeconomicus*). Stejným způsobem zacházejí i s právem: snaží se uvolnit z jeho sevření, minimalizovat jeho roli, když je to pro ně výhodné. Pro tuto školu je primární trh, svoboda na trhu, svobodné uzavírání kontraktů. Naopak právo pro ni představuje jen prvotní vyjednávací pozici při uzavírání smluv a pro uspořádání vztahů kontrahentů nemusí být vůbec důležité.¹⁹

Jak je vidět, oba uvedené směry jsou pro omezení role práva na minimum zejména ve prospěch tržní svobody. Jejich plány jsou ale jen těžko uskutečnitelné. Dokládají to např. naše zkušenosti z privatizace bez právního rámce. U ekonomické analýzy práva

¹⁶ WINTR, J.: *Principy českého ústavního práva*, s. 9 an., 110 an.

¹⁷ HOLLÄNDER, P.: *Základy všeobecné státovědy*, s. 66 an.

¹⁸ Blíže LEONI, B.: *Právo a svoboda*. Praha, 2007.

¹⁹ HURDÍK, J.: *Institucionální pilíře soukromého práva v dynamice vývoje společnosti*. Praha, 2007, s. 22 an. Důkladně RICHTER, T.: Použití (Mikro)ekonomické metodologie při tvorbě a interpretaci soukromého práva. *Právník*, roč. 2009, č. 3, s. 233 an.

vycházejí navíc z chybných premis – z monokauzálního vysvětlení práva a redukujícího pohledu na člověka a jeho jednání.

Zajímavé je, že se dnes v právní vědě setkáme i s názory, že k procesu deregulace už došlo. Má se jednat o důsledek krize práva, ztráty jeho funkčnosti. Ta měla být způsobena tím, že právo nezvládá držet krok s vývojem společnosti a je desystemizované kvůli konkurenci mezinárodního, evropského a vnitrostátního práva. Toto je však příliš černé vidění práva, které zkušenost nepotvrzuje.²⁰

IV.

Na závěr se nelze vyhnout otázce: jaké místo bude patřit svobodě a jaké právní regulaci v budoucnosti? Zvítězí spíše deregulační trendy, a tedy svoboda, nebo zítřek přinese nárůst regulačních tendencí? Pokusím se o malou prognózu.

Je jasné, že z důvodů antropologických a sociálně-kulturních budoucnost nepřivodí ani úplný zánik svobody, ani pád práva. Svoboda a právo, symbolizující řád a spravedlnost, jsou totiž pevně zakódovány v systému lidských potřeb a hodnot. Je možné je přiřadit k antropologickým konstantám a kulturním univerzáliím.²¹ Jak právo, tak svoboda náleží k základním podmínkám bytí lidské společnosti. Kromě toho existence jednoho z těchto fenoménů si vynucuje přítomnost toho druhého. Svoboda potřebuje garanci a omezení právem a právo musí vycházet ze svobody, aby vůbec bylo právem.

Mnohé nasvědčuje tomu, že v budoucnosti budou zachovány nejen svoboda a právo, ale i jejich soudobý poměr. Záviset to ovšem bude především na tom, zda přežijí dnešní liberální demokracie fungující ve spojení s právním státem.

Jak je to tedy s životaschopností tohoto společenského uspořádání? Podle všeho se jedná o funkční a přitažlivý model společenského zřízení, který se opírá o společenský konsensus, podporu lidí a je schopný expandovat i za hranice západní kultury. Otázkou zůstává, zda jej považovat za „definitivní formu lidského vládnutí“, jak tvrdí *F. Fukuyama*.²² Toto s jistotou říci nelze. Historie ukazuje, že dějiny nemají konec. Pro nejbližší budoucnost se však zdá, že liberální demokracie nebudou mít srovnatelnou alternativu. Určitě jí nebudou neliberální demokracie, které se vyskytují v některých částech světa.²³

Nehledě na to nebudou liberální demokracie zcela bez problémů. Budou muset čelit snahám o přehnanou regulaci života orgány Evropské unie, různým antiliberálním tendencím i např. některým extrémním požadavkům stoupců zelené ideologie, které aspirují na to stát se právem. Čeká na ně též zápas s úplně opačnými trendy: s postmoderní libertariánskou emancipací odmítající rozličná právní, morální a náboženská tabu. I tady ale zajisté liberálně demokratické systémy obstojí se cití.

²⁰ Srov. výše citovanou Hurdíkovu práci, s. 7 an.

²¹ BLÁHA, I. A.: *Sociologie*. Praha, 1968, s. 249.

²² Viz FUKUYAMA, F.: *Konec dějin a poslední člověk*. Praha, 2002.

²³ K tomu ZAKARIA, F.: *Budoucnost svobody*. Praha, 2004.

Přesto je na místě položit si otázku, zda by mohlo někdy dojít k pádu liberálních demokracií. Je takový vývoj vůbec reálný? Domnívám se, že ano. V úvahu připadají hlavně případy uskutečnění tzv. globálních rizik – to znamená vyčerpání přírodních zdrojů, ekologická katastrofa planetárních rozměrů, globální epidemie, válka kultur či jaderná apokalypsa.²⁴ Pokud by nějaký takový scénář nastal, lze předpokládat sesutí dosavadního řádu a pád světa do paniky a chaosu. Státy a mezinárodní společenství by se ze začátku snažily problémy řešit s pomocí výjimečných stavů – tedy omezením lidských práv a svobod a činěním mimořádných opatření.²⁵ Pravděpodobně by ale neuspěly a nezabránily celkové dezintegraci. Ruku v ruce s rozpadem sociálních struktur by se prosadila nadvláda zločinu a místo svobody pěštní právo. Nastalo by to, co můžeme dnes v menším pozorovat v tzv. zhroutených státech. V nich vládou zločinecké gangy, násilí a korupce.²⁶ Možnost tohoto vývoje nelze úplně vyloučit. Může to být dílem náhody (např. po pádu meteoritu či výbuchu obřího vulkánů), lidské neopatrnosti či agresivity (např. únik nákazy z laboratoří, zmáčknutí jaderného tlačítka) nebo neodvratitelnosti (vyčerpání surovin a nedostatek potravin).

Některá globální rizika jsou zatím spíše záležitostmi sci-fi. Jde o válku strojů. Tu zatím neumožňuje malá technická a technologická vyspělost lidstva. V budoucnosti – třeba daleké – by ale i toto mohlo být realitou. Pokud by někdy stroje vedly vyhlazovací válku proti lidem, jak dnes můžeme vidět ve vědeckofantastických filmech, nastal by návrat lidstva do doby kamenné. Ohroženo by bylo samotné přežití lidského rodu.

Uvážit se samozřejmě musí i daleko reálnější alternativy – nebezpečí přeměny liberálních demokracií v diktatury nebo naopak vnitřní rozpad liberálních demokracií v důsledku prosazení absolutní liberalizace či anarchistických tendencí. První tato možnost je zjevně méně reálná než druhá, a to pro špatnou historickou zkušenost lidstva s diktaturami všeho druhu a pro existenci nezměnitelných částí ústav. Druhá možnost je pravděpodobněji. Mohou za to různá emancipační hnutí praktikující politiku osvobození (např. národního či sexuálního). Zdá se, že ani ona by nemohla přivodit rozhodující zvrat, protože jsou často generační záležitostmi a nemají odpovídající vliv ve společnosti.²⁷

Zdaleka největší hrozbou pro liberální demokracie je nápor migrantů,²⁸ pokud se nechtějí asimilovat. Toto nebezpečí je zcela reálné a každý se o něm může přesvědčit. Možná však, že i jemu lze zabránit uvážlivou imigrační politikou, sociálními programy podporujícími začleňování, eventuálně aktivní obranou liberálních hodnot.²⁹

²⁴ Srov. DANICS, Š. – DUBSKÝ, J. – KAMÍN, T. et al.: *Základy sociologie a politologie*. Plzeň, 2009, s. 57 an., 137 an.

²⁵ Viz ONDŘEJEK, P.: *Necessitas non habet legem?* 24 hodin, v nichž mizí právo. In: HAMULÁK, O. a kol.: *Právo v umění a umění v právu*. Praha, 2011, s. 49 an.

²⁶ Blíže ZOUBEK, V.: *Právovéda a státověda*. Plzeň, 2010, s. 278 an.

²⁷ Viz HEYWOOD, A.: *Politická teorie*. Praha, 2005, s. 233 an.

²⁸ Konkrétní údaje přináší FŇUKAL, M.: *Demografické aspekty globalizace*. In: MEZŘICKÝ, V. (ed.): *Perspektivy globalizace*. Praha, 2011, s. 100 an. Ten uvádí, že „jen v letech 1995–2005 získaly mezinárodními migracemi ekonomicky vyspělé země téměř 26 milionů migrantů z rozvojových zemí, tj. zhruba 2,6 milionu přistěhovalců ročně“.

²⁹ K tomu BARŠA, P.: *Politická teorie multikulturalismu*. Brno, 2003. SCHEU, H. Ch. (ed.): *Migrace a kulturní konflikty*. Praha, 2011.

ZÁVĚR

Svoboda patří k základním hodnotám současného západního práva a právního státu. Právo ji na jedné straně garantuje, na druhé pak omezuje. Děje se tak regulací pomocí právních norem.

Soudobý poměr svobody a právní regulace vyjadřují základní práva a svobody zaručené ústavním a mezinárodním právem. Přesto se o tomto poměru často diskutuje. Může za to střetávání různých světonázorových orientací ve společnosti s rozdílným vztahem ke svobodě (liberalismu, konzervatismu a socialismu) a nápor multikulturalismu. Permanentně probíhá hledání rovnováhy mezi jednotlivými základními právy a svobodami. V tomto procesu se významně uplatňuje zásada proporcionality.

V poslední době je stále více slyšet volání po právní deregulaci. Reprezentují ho představitelé neoliberalismu a ekonomické analýzy práva. Usilují o omezení role práva ve prospěch tržní svobody. Jejich plány jsou ale neproveditelné. Trh ani celá společnost nemohou fungovat bez právního rámce. Někteří mají za to, že k právní deregulaci již došlo – v důsledku ztráty funkčnosti práva a jeho desystemizace. Toto je však příliš pesimistické vidění práva.

Jaká je budoucnost vztahu svobody a právní regulace? Udrží se s největší pravděpodobností v podobě existující v soudobých liberálních demokraciích. Toto zřízení je životaschopné a opírá se o podporu lidí. Je schopné expandovat i mimo sféru západní kultury. Ohroženo by mohlo být realizací některého z tzv. globálních rizik a přílivem migrantů, kteří se nebudou chtít asimilovat.

FREEDOM FACE TO FACE WITH LEGAL REGULATION AND DEREGULATION

Summary

This paper elaborates close relationship/balance between freedom and legal regulation (law both guarantee and regulate freedom), which is nowadays articulated through human rights and fundamental freedoms. Furthermore it introduces some contemporary approaches to mentioned topic (libertarian and law & economics approach) and demonstrates its limitations. As a conclusion paper ask question about possible future of law-freedom relation and ends with statement, that its preservation (in current form) depends on preservation of liberal democracies. (According the author liberal democracies could be attacked only by so-called global risks or by rising number of immigrants incoming to liberal democracies without will to assimilate).

Key words: freedom, law, liberal democracy

Klíčová slova: svoboda, právo, liberální demokracie